

Projekty Neovision I a Neovision II

Projects Neovision I and Neovision II

Gašpar ČAMLÍK¹

¹ ALKA Wildlife, o.p.s., Liděrovce 62, 38001 Dačice

Přijato 19.5.2015

Abstract

Since 2013 ALKA Wildlife cooperates on two projects supported by the Operational Programme Cross-Border Cooperation Slovak Republic – Czech Republic 2007–2013 and the public budget of the Czech Republic (“NEOVISION – New challenges in the protection of biodiversity on the Czech and Slovak border territory” and “NEOVISION II – Collective solution in the protection of biodiversity”). The projects deal with the invasive carnivores and their influence on the ground-nesting bird colonies. Nature management and public education also belong to the project activities. Organising the international conference and workshop about invasive carnivores was one of the greatest achievements of the projects.

Keywords: invasive carnivores, conservation measures, American mink, Raccoon, Raccoon dog

Od září 2013 realizuje ALKA Wildlife, o.p.s. biologicky odborné aktivity v projektech Občanského sdružení Krok z Kyjova. Jedná se o 2 projekty financované z ERDF prostřednictvím Operačního programu cezhraničnej spolupráce SR-ČR 2007-2013 a ze státního rozpočtu ČR s názvem Neovision – nová řešení v ochraně biodiverzity na česko-slovenském pomezí a Neovision II – společná řešení v ochraně biodiverzity. Projektovými partnery jsou dále Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko a spolek Sorbus z Břeclavi.

Samotný název projektu – Neovision je slovní hříčkou vycházející z latinského názvu norka amerického - *Neovison vison*. Tento název, vlastně „nové vize“ naznačuje přidané hodnoty projektu, jako jsou nové a inovativní přístupy monitoringu savců a ptáků.

Oba projekty se zaměřily na velmi aktuální problematiku z oblasti ochrany biodiverzity: šíření nových nepůvodních invazivních (rychle se šířících a negativně působících) druhů šelem a jejich vliv na ohrožené populace ptáků. Nepůvodní šelmy mohou negativně ovlivňovat původní, často vzácné a chráněné druhy našich živočichů. V regionu programu se v současnosti vyskytují tři druhy invazivních šelem: norek americký, psík mývalovitý a mýval severní. Jsou to druhy, které se v současnosti šíří po obou stranách česko-slovenské hranice. V projektu Neovision II je problematika rozšířena o invazní druhy rostlin.

Projektové aktivity byly zahájeny neinvestičními managementovými opatřeními v Ptačí oblasti Střední nádrž Vodního Díla Nové Mlýny (Věstonická nádrž). Cílem těchto opatření bylo vytvoření nových hnízdních podmínek pro zahnízdění a zvýšení hnízdní úspěšnosti ohrožených druhů racků a rybáků v souladu s plánem péče PR Věstonická nádrž. Během dvou měsíců na podzim 2013 a 2014 byla v přírodní rezervaci vykonána celá řada činností se záměrem zvýšit atraktivitu ostrovů pro hnízdění ptáků, zejména byla odstraněna vzrostlá náletová vegetace, především invazivní dřeviny a byliny. Práce byly zaměřeny především na soustavu ostrovů Písky, kde se těmito razantními zásahy značně rozšířila biologicky hodnotná

plocha. Všechny plochy byly pečlivě uklizeny a nashromážděný materiál byl buďto spálen, nebo odvezen.

Nejvíce náročná se ukázala úprava ostrova u soutoku Jihlavy a Svratky v severní části Věstonické nádrže. Po odstranění náletové vegetace se ukázalo, že je nutné ostrov poněkud vyrovnat a navýšit. Bylo tak navezeno cca 60 tun materiálu, především kamenů. Plocha pak byla opatřena nepropustnou igelitovou plachtou a na ni bylo navezeno 28 tun štěrku o různé frakci. Výsledná upravená plocha má rozlohu 364 m². Bylo ponecháno 5 obnažených plošek o průměru cca 1 m pro růst vegetace. Rovněž sem byly umístěny stříšky jako úkryt pro mláďata. Úprava dalšího ostrova byla plánovaná i na další projektové lokalitě, na rybníku Nesyt v Ptačí oblasti Lednické rybníky. Práce byly zahájeny v listopadu (v souladu s harmonogramem realizace), kdy se začalo s přípravou ostrova a s odstraňováním vegetace (sekání křovinořezy a pilami, spalování biomasy). Záhy však opět nastalo oteplení a další práce musely být odloženy. Až v posledním lednovém týdnu, kdy noční teplota klesala k -10°C, mohl být materiál dopraven na ostrov po zamrzlém dně rybníka. Na ostrov bylo navezeno cca 30 tun štěrku. Byly vytvořeny dvě plochy ledvinového tvaru na západě a východě ostrova opatřené nepropustným igelitem a štěrkem o velikosti 202 m², respektive 230 m². Zbytek ostrova byl rovněž upraven – především byla odstraněna náletová vegetace. Celková upravená plocha dosahuje cca 1700 m².

Ve finále tyto aktivity přesáhly plánovaný rámec projektu. Dotčená plocha nakonec dosáhla bezmála 5,4 ha (oproti původně plánovaným 4 ha) v projektu Neovision; v Neovisnu II bylo nově upraveno 1,7 ha degradovaného území (první odstranění náletové vegetace a potlačení invazních rostlin), udržovací práce byly provedeny na cca 4 ha území (včetně ošetření ploch vytvořených během realizace projektu Neovision). Celkově bylo upraveno přibližně 5,7 ha degradovaného území.

Obr. 1. managementové práce / management works

Nad rámec původně plánovaného rozsahu této aktivity projektu byl například na upravovaných ostrovech vysbírán naplavený plastový odpad (přibližně 45 pytlů o objemu 250 l).

V rámci managementu ostrovů Věstonické nádrže byla zahájena pilotní pastva ovcí a koz. Pastva byla zahájena na ploše, která byla upravována v předchozích letech sečením, a postupně se rozšiřovala i na plochy dlouhodobě neudržované. Z tohoto důvodu byla zvolena smíšená pastva ovcí a koz, protože ovce preferují spíše bylinný porost a kozy křoviny. Pastva je v prvním období plánována na ploše 3,5 ha.

Pro podporu hnízdění rybáka obecného byly instalovány 4 umělé plovoucí ostrovy na lokality NPR Lednické rybníky (2 ks) a rybník Stolárka u Bzence (2 ks).

Na projektových lokalitách byl poté během hnízdní sezóny prováděn monitoring ptáků, aby bylo možné vyhodnotit účinnost opatření na ochranu přírody. Aplikací neinvazivních standardních metod monitoringu ptačích kolonií (přímé pozorování) byly zjištěny aktuální informace o početnosti a hnízdní úspěšnosti jednotlivých druhů ptáků ve vybraných ostrovních koloniích. Monitoring probíhal na ostrovech PR Věstonická nádrž, NPR Lednické rybníky, na rybníku Stolárka u Bzence (PO Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví) a na Břeclavsku na lokalitách Koňské pastvisko a Slanisko v trojúhelníku. Výsledky monitoringu a porovnání s dostupnými údaji z předešlých let byly vyhodnoceny ve studii s názvem „Studie shrnující výsledky ornitologického monitoringu managementových lokalit projektu Neovision“. Studie byla podkladem pro zpracování Studie řešení problematiky invazivních šelem a byla prezentována orgánům OOP a zájemců z řad odborné veřejnosti, je k dispozici na webových stránkách projektu (<http://neovision.vtaky.sk>). Jako jeden z faktorů, které mohou nepříznivě ovlivňovat hnízdní úspěšnost cílových druhů v ostrovních ptačích koloniích je výskyt tzv. „velkých racků“. K této problematice vypracovala Česká společnost ornitologická – Jihomoravská pobočka „Studii vlivu velkých druhů racků na hnízdní úspěšnost dalších druhů ptáků hnízdících na stejné lokalitě“ (opět k dispozici na webových stránkách projektu).

Obr. 2. monitoring ptáků / bird monitoring

Na úvod obou projektů se projektoví partneři setkali na společných pracovních táborech, na české straně na ostrovech Věstonické nádrže (Vodní dílo Nové Mlýny) a na slovenské straně na Vtáčom ostrove na Dunaji a na Sĺňave na Váhu. V rámci těchto táborů proběhla nejenom vzájemná pomoc na pracích v projektovém území, ale především výměna zkušeností, besedy a aktivity zaměřené na poznávání dobrovolníků a spolupracovníků projektových partnerů.

ALKA Wildlife zorganizovala metodický workshop na projektové lokalitě slovenského partnera, na Adamovských štrkoviskách. V rámci workshopu byla obsáhle diskutována problematika vyhodnocení a jednotlivé metody monitoringu semiakvatických savců. Jako podklad k diskusi sloužily jak fotografie a odborné publikace, tak rozsáhlé zkušenosti pracovníků ALKA Wildlife s monitoringem savců. Obsáhle byly rovněž probírány technologie pro použití monitoringu, jako jsou GPS přístroje, fotopasti, optika a rovněž programy na zpracování videí, dat apod.

Průzkum invazivních semiakvatických savců na českých projektových lokalitách realizovala subdodavatelsky organizace ALKA Wildlife, o.p.s. Průzkum proběhl ve čtyřech Ptačích oblastech: Střední nádrž Vodního díla Nové Mlýny, Lednické rybníky, Soutok – Tvrdonicko a Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví a v EVL Hodonínská Doubrava.

Na každou z těchto lokalit instalováno deset plovoucích raftů a čtyři fotopasti. Všechna zařízení byla kontrolována ve dvoutýdenních intervalech, rafty byly na zimu odstraněny.

Rafty představují důmyslné zařízení na monitoring semiakvatických savců. Na těchto plovoucích raftech je ploška s jílovitou směsí. Semiakvatičtí savci včetně norka se zájmem raft navštěvují a zanechávají tak na něm stopy. Pro potřeby zachycení cílových druhů byly v blízkosti vod instalovány fotopasti s krátkým reakčním časem.

Více se osvědčily rafty – zatím bylo zjištěno šest druhů savců. Nechyběli všudypřítomní ondatra pižmová, bobr evropský, potkan a drobní hlodavci. Na Střední nádrži byl zjištěn výskyt nutrie říční a na jednom raftu nalezena také stopa norka amerického. Na základě těchto dat není možné zatím zhodnotit, zda se jednalo o migrujícího jedince nebo zda tento druh lokalitu již osídlil. Jiná situace byla na Lednických rybnících. Norek byl pravidelně zjišťován na více raftech. Na třetí lokalitě v Bzenecké Doubravě – Strážnickém Pomoraví byl norek zjištěn jednotlivě na dvou raftech. Obdobně byl zjištěn ojedinělý výskyt norka amerického v PO Soutok – Tvrdonicko a EVL Hodonínská Doubrava.

Fotopasti zachytily stovky videí a fotografií zvířat. Nejčastěji srny (také na ostrovech), lišku obecnou, kunu skalní, bobra evropského, ale také vydru říční. Z cílových druhů byl zatím zaznamenán pouze jedinou norek americký. Videi z fotopastí jsou rovněž umístěna na webové stránce projektu <http://neovision.vtaky.sk/stranka/105-Videa.html>.

Obr. 3. monitorovací raft/floating raft for monitoring semiaquatic mammals

Obr. 4. instalace fotopastí / installation of the photo traps

Výsledky průzkumu byly zpracovány ve Studii řešení problematiky invazivních šelem. Jedná se o společnou studii projektových partnerů, v níž byla shrnuta problematika invazivních druhů šelem, informace o jednotlivých druzích, o jejich vlivu na biodiverzitu regionu se zaměřením na hnízdní kolonie ptáků, návrhy možných řešení a doporučení, konkrétní výsledky projektu a ukázky řešení. Studie také na základě získaných dat o ptácích a výsledcích monitoringu semiakvatických savců vyhodnotila dopad invazivních šelem na pokles biodiverzity v příhraničním území. Studie také zhodnotila rozdílný legislativní rámec na obou stranách hranice s poukazem na dnešní legislativní nedostatky, které v současnosti znemožňují řešení problému; navrhla jejich řešení tak, aby bylo možné, stejně jako je to dnes u rostlin, aktivně řešit prevenci před invazivními živočichy. Tato studie je díky svému ucelenému pohledu na problematiku invazivních šelem první, resp. pilotní jak na území SR, tak také ČR.

V rámci projektu Neovision byl vytvořen unikátní manuál k určování stop savců žijících u vody v českém a slovenském jazyce. Manuál byl vytištěn na speciální voděodolný papír, který zaručil vyšší odolnost publikace při používání v terénu (určování stop u vody, tedy ve vlhkém prostředí).

V obou projektech proběhla informační kampaň zaměřená jak na pracovníky orgánů ochrany přírod, tak laickou veřejnost. Byly zorganizovány tři terénní exkurze a tři přednášky.

O aktivitách projektu je natáčen filmový dokument.

Významnou aktivitou projektu Neovision II bylo uspořádání mezinárodní konference a workshopu Invazní šelmy v naší krajině, kterou odborně zaštiťovala ALKA Wildlife, o.p.s. Konference se uskutečnila začátkem března 2015 v Mikulově a pozvání přijalo přes 30 hostů z České republiky, Slovenska, Polska i Německa. Z diskuze během workshopu vzešly dva návrhy opatření snižujících vliv invazivních šelem na faunu – samostatně pro ČR a SR.

Obr. 5. mezinárodní konference a workshop Invazní savci v naší krajině / international conference and workshop about invasive carnivores

